

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پنج سخنرانی با الهام از خطبه شعبانیه

عبدالکریم پاک نیا

کوشیده است که با توجه به آموزه‌های رسول خدا صلی الله علیه و آله در خطبه شعبانیه، پنج گفتار را در موضوعات جایگاه ماه خدا، دعا و نیایش در ماه رمضان، آداب زندگی روزه داران، نشانه‌ای از قیامت، و پیوند با اهل بیت علیهم السلام، به مبلغین گرامی تقدیم دارد.

سخن اول: جایگاه ماه خدا

رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله در خطبه شعبانیه، ماه مبارک رمضان را

ماه مبارک رمضان که امتیازات ویژه- ای را به خود اختصاص داده و به عنوان ماه خدا، بهار قرآن، پیشاهنگ زمانها، ماه آمرزش، ماه اجابت، بهترین فرصت برای خودسازی، نزدیک شدن به خدا، و بالاخره دوست داشتنی‌ترین ماه از منظر اولیاء الهی نام گرفته است، فرصت مناسبی را برای مبلغان دینی فراهم آورده تا با استفاده از این زمینه‌ها و آمادگی دل‌های اهل ایمان، بیشترین بهره‌های معنوی و تبلیغی را بر مؤمنین عرضه بدارند. به همین مناسبت، این مقاله

چنین توصیف می کند: «وَهُوَ شَهْرٌ دُعِيتُمْ فِيهِ إِلَى ضِيَاةِ اللَّهِ وَجُعِلْتُمْ فِيهِ مِنْ أَهْلِ كَرَامَةِ اللَّهِ أَنْفَاسُكُمْ فِيهِ تَسْبِيحٌ وَتَوْكُّمٌ فِيهِ عِبَادَةٌ وَعَمَلُكُمْ فِيهِ مَقْبُولٌ وَدُعَاءُكُمْ فِيهِ مُسْتَجَابٌ! ماه رمضان ماهی است که شما به ضیافت الهی دعوت شده‌اید و در ردیف افرادی قرار گرفته‌اید که مورد تکریم خداوند هستند. نفسهایتان در آن تسبیح و خواب شما در آن عبادت و اعمالتان در آن مورد پذیرش و دعایتان در آن مستجاب است.»

این ماه مایهٔ آزمایش مسلمانان و آرامش اهل ایمان و محک حق و باطل است. ماه رمضان زمینه‌ای مناسب برای زدودن کدورتها و غبارهای مآذی و نفسانی از وجود انسان و ماه خانه تکانی دلها و تصفیهٔ قلوب است. رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «لَوْ يَعْلَمُ الْعِبَادُ مَا فِي رَمَضَانَ لَتَمَنَّتْ أَنْ يَكُونَ رَمَضَانُ سَنَةً! اگر بندگان خدا می دانستند که در

ماه رمضان (چه گنج پُربهایی است)، هر آینه آرزو می کردند که ماه رمضان یک سال باشد.»

دعوت نامهٔ خداوند برای مهمانی در این ماه بالاترین مدال افتخار برای یک انسان مسلمان است و اگر کسی نتواند به این دعوت آسمانی پاسخ دهد، بیچاره ترین انسانها خواهد بود. حضرت رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «فَأَنَّ الشَّقِيَّ مَنْ حُرِمَ غُفْرَانَ اللَّهِ فِي هَذَا الشَّهْرِ الْعَظِيمِ! شقی کسی است که در این ماه بزرگ از مغفرت خداوندی محروم بماند.»

روزه داران راستین

پیامبر صلی الله علیه و آله در ادامهٔ خطبه فرمود: «ای مردم! در این ماه درهای بهشت به روی شما باز است؛ از خدا بخواهید که آنها را به رویتان نبندد و درهای جهنم بسته شده؛ از پروردگارتان طلب کنید تا آنها را به رویتان باز نکند و شیاطین در زنجیرند؛ از خدایتان

۱. الامالی، صدوق، ص ۹۳.

۲. فضائل الاشهر الثلاثة، ص ۱۴۰.

۳. بحار الانوار، ج ۹۳، ص ۳۵۶، ح ۲۵.

بخواید تا آنها دوباره بر شما تسلط نیابند.»

با توجه به این نکته، روزه داران حقیقی باید در اعمال و رفتار خود مواظب باشند که مبادا روزه‌هایشان مخدوش گردد. رسول خدا صلی الله علیه و آله تأکید می‌فرماید که «وَاحْفَظُوا أَلْسِنَتَكُمْ وَغُضُوا عَمَّا لَا يَحِلُّ النَّظَرُ إِلَيْهِ أَبْصَارَكُمْ وَعَمَّا لَا يَحِلُّ الْأِسْتِمَاعُ إِلَيْهِ أَسْمَاعَكُمْ»^۱ زبانهایتان را نگه دارید و چشمهایتان را از غیر حلال فرو بندید و گوشهایتان را از سخنها و صداهای حرام حفظ کنید.»

بنابراین، روزه‌دار باید جایگاه این ماه را کاملاً حفظ کند و بداند که در موقعیتی استثنایی قرار دارد و با تمام وجود در طاعت الهی باشد. علی علیه السلام فرمود: «كَمْ مِنْ صَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ صِيَامِهِ إِلَّا الْجُوعُ وَالظَّمَاءُ»^۲ بسا روزه‌داری که از روزه خود، جز تحمل گرسنگی و تشنگی بهره‌ای نمی‌برد.»

۱. همان.

۲. نهج البلاغه، حکمت ۱۴۵.

عطار نیشابوری این سخن مولا را در ابیاتی توضیح داده است:

ای دوست، ماه روزه رسید و تو خفته‌ای
آخر ز خواب غفلت دیرینه سر بر آر
سالی دراز بوده‌ای اندر هوای خویش
ماهی خدای را شو و دست از هوا بدار
پنداشتی که چون نخوری، روزه کامل است
بسیار چیز هست جز این، شرط روزه دار
هر عضو را بدان که بتحقیق روزه‌ایست
تا روزه‌تو روزه بود نزد کردگار
اول نگاه دار نظرسر، تا رخ چو گل
در چشم تو نیفکند از عشق خویش خار
دیگر ببند گوش، زهر ناشنیدنی
کز گفتگوی هرزه، شود عقل تار و مار
دیگر زبان خویش که جای ثنای اوست
از غیبت و دروغ فرو بنسد استوار
دیگر به وقت روزه گشادن مخور حرام
زیرا که خون خوری تو از آن به هزار بار
روزه ماه رمضان پارسایی و تقوا را
به همراه می‌آورد، در صورتی که با
شرایط خود انجام پذیرد و گرنه اگر
فردی این شرایط را رعایت نکند، ماه

رمضان او با دیگر ایام هیچ گونه تفاوتی نخواهد داشت.

ماه رمضان ، نماد اقتدار و اخلاص و وحدت

انسان مسلمان با روزه‌داری جلوه‌ای از اقتدار و اراده خود را به نمایش می‌گذارد. او عملاً اثبات می‌کند که اسیر نفس سرکش و شیطان و سوسه‌گر نیست و با اینکه می‌تواند از چیزهایی که دلش می‌خواهد، استفاده کند، ولی چنین نمی‌کند و نفس اماره را بر خود مسلط نمی‌سازد و به این ترتیب، اراده‌اش قوی و غرائزش تعدیل می‌شود و این همان معنای ﴿لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾^۱ است.

همچنین ماه رمضان نمایی عظیم از وحدت مسلمانان جهان است که در تمام کشورهای اسلامی هماهنگ و یکپارچه به اجرا گذاشته می‌شود.

ماه قرآن و وحی

در این ماه ، مناسبت‌های مهمی وجود دارد که هر یک از آنها عظمت و اهمیت ماه رمضان را نشان می‌دهد. وجود شب

قدر ، تولد امام مجتبی علیه السلام، شهادت حضرت علی علیه السلام، فتح مکه، رحلت حضرت خدیجه سلام الله علیها، وفات موسی بن عمران علیه السلام، عروج حضرت عیسی علیه السلام به آسمان، وقوع جنگ بدر، معراج پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله، وفات حضرت ابوطالب و تولد حضرت یحیی علیه السلام، و غزوه تبوک و حنین، برخی از این مناسبت‌هاست. در این میان ، مسئله نزول قرآن در شب قدر به این ماه آن چنان رونق بخشیده که این ماه را ماه قرآن و بهار آن لقب داده‌اند. رسول بزرگوار اسلام صلی الله علیه و آله فرمود: «لِكُلِّ شَيْءٍ رَّيْبٌ وَ رَيْبُ الْقُرْآنِ شَهْرُ رَمَضَانَ»^۲ هر چیزی بهاری (زمان شکوفایی) دارد و بهار قرآن ماه رمضان است.»

آن حضرت ارزش تلاوت قرآن در این ماه را در فریادی از خطبه شعبانیه چنین تبیین فرمود: «وَمَنْ تَلَا فِيهِ آيَةً مِنَ الْقُرْآنِ كَانَ لَهُ أَجْرٌ مِمَّنْ خَتَمَ الْقُرْآنَ فِي غَيْرِهِ

۲. بحار الانوار ، ج ۸۹ ، ص ۲۱۳ ، ح ۹.

۱. بقره / ۱۸۲.

مِنَ الشُّهُورِ؛^۱ هر کس در این ماه یک آیه از قرآن بخواند، پاداش کسی را دارد که در سایر ماهها قرآن را ختم کرده باشد.

گذشته از نزول قرآن کریم در این ماه مبارک که خداوند فرمود: ﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ﴾،^۲ سایر کتابهای

آسمانی نیز در این ماه نازل شده است. صحف ابراهیم علیه السلام در اول ماه رمضان، تورات حضرت موسی علیه السلام در ششم ماه، انجیل حضرت عیسی علیه السلام در دوازدهم ماه و زبور حضرت داود علیه السلام در هیجدهم ماه رمضان نازل گردیده است.^۳

سخن دوم: دعا و نیایش در ماه رمضان

دعا کردن نوعی ارتباط روحی و معنوی با کانون قدرت مطلق، یعنی حضرت پروردگار است. اگر دعا نباشد، انسان هیچ ارزشی ندارد؛ تمام کارهای

نیک در پرتو دعا و اظهار بندگی در برابر حق ارزش پیدا می کند. قرآن کریم می فرماید: ﴿قُلْ مَا يَتَّبِعُونَ لَوْ لَا دُعَاؤُكُمْ﴾؛^۴ بگو: پروردگارم برای شما هیچ ارزشی قائل نیست، اگر دعای شما نباشد.

دعا یک نیاز روحی و اساسی در زندگی هر انسانی است. آن لحظه‌ای که بشر خود را از همه جا درمانده، خسته و دل شکسته می بیند، چاره‌ای ندارد جز این که با مبدأ هستی و آفریدگار عالم لحظاتی راز و نیاز کند، دردهای پنهانش را به زبان آورد و به آغوش پر مهر حضرت حق پناه برد و بگوید:

سینه مالا مال درد است ای دریغا مرهمی
دل ز تنهایی به جان آمد خدایا همدمی
ماه رمضان مناسب‌ترین ایام دعاست.
پیامبر صلی الله علیه و آله در فراز دیگری از خطبه شعبانیه فرمود: «وَارْفَعُوا إِلَيْهِ أَيْدِيكُمْ بِالِدُعَاءِ فِي أَوْقَاتِ صَلَوَاتِكُمْ فَإِنَّهَا أَفْضَلُ السَّاعَاتِ يَنْظُرُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِيهَا

۱. وسائل الشیعه، ج ۱۰، ص ۳۱۳، ح ۱۳۴۹۴.

۲. بقره/ ۱۸۵.

۳. وسائل الشیعه، احکام شهر رمضان، باب ۱۸.

۴. فرقان/ ۷۷.

بِالرَّحْمَةِ إِلَىٰ عِبَادِهِ يُجِيبُهُمْ إِذَا نَجَّوهُ وَ يُلَبِّيهِمْ إِذَا نَادَوْهُ وَيُعْطِيهِمْ إِذَا سَأَلُوهُ وَ يَسْتَجِيبُ لَهُمْ إِذَا دَعَوْهُ؛^۱ در هنگام نمازهایتان، دستهای خود را به سوی خدا برای دعا بلند کنید؛ زیرا آن هنگام بهترین ساعتهاست که خداوند متعال با نظر رحمت به بندگانش می نگرد و اگر با او مناجات کنند، به آنها پاسخ می دهد و اگر او را ندا کنند، ندای آنان را لیبیک می گوید و اگر از او درخواست کنند، به آنها می بخشد و اگر او را بخوانند، دعوتشان را به اجابت می رساند.»

امام کاظم علیه السلام زمان افطار را موقعیتی مناسب برای دعا می داند و می فرماید: « دَعْوَةُ الصَّائِمِ يُسْتَجَابُ عِنْدَ إِفْطَارِهِ؛^۲ دعای روزه دار در هنگام افطار پذیرفته است.»

در هر صورت دعا و نیایش دستاوردهای خوبی برای بندگان الهی به همراه دارد؛ اگر چه دعا در ظاهر مستجاب هم نشود. رفع نیازهای روحی،

ارتباط با آفریدگار، تقویت روح بندگی و تضرع، حفظ نعمتهای موجود، دفع ضررهای احتمالی، و جلب عنایت و رحمت خداوند متعال، بخشی از آثار دعاست.

استاد مطهری رحمه الله می فرماید: «قطع نظر از اجر و پاداشی که برای دعا هست و قطع نظر از اثر استجابتی که بر دعا مترتب است، دعا اگر از حد لقلقه زبان بگذرد و دل با زبان هماهنگی کند و روح انسانی به اهتزاز درآید، یک روحانیت بسیار عالی دارد؛ مثل این است که انسان خود را غرق در نور می بیند. شرافت گوهر انسانیت را در آن وقت احساس می کند. آن وقت خوب درک می کند که در سایر اوقات که چیزهای کوچک او را به خود مشغول داشته بود و او را آزار می داد، چقدر پست و ساقط و اسفل بوده.»

انسان وقتی که از غیر خدا چیزی می خواهد، احساس مذلت می کند؛ ولی وقتی از خدا می خواهد، احساس عزت. به همین جهت، دعا هم طلب است و هم مطلوب، هم وسیله است و هم عنایت.

۱. الامالی، صدوق، ص ۹۳.

۲. الدعوات، قطب راوندی، ص ۲۶.

اولیاء خدا هیچ چیزی را به اندازه دعا خوش نداشتند. همه خواهشها و آرزوهای دل خود را با محبوب واقعی در میان می گذاشتند و بیش از آن اندازه که به مطلوبهای خود اهمیت می دادند، به خود طلب و نیاز اهمیت می دادند.^۱

بازگشت به فطرت

حضرت رسول صلی الله علیه و آله برای ارتباط روحانی با مبدأ اعلی در ماه مبارک رمضان نکاتی را یادآور شده است، از جمله می فرماید: «تُوبُوا إِلَى اللَّهِ مِنْ ذُنُوبِكُمْ؛^۲ [در این ماه از گناهانتان] به سوی خدا توبه کنید.» چرا که توبه مقدمه ارتقاء روح است و تا انسان مسلمان از گناهان و آلودگیها پاک نشود، نمی تواند در عالم معنویت پرواز کند. بدون تخلیه درون از زشتیها نمی توان به خوبیها و فضائل دست یافت و در حقیقت، آرایش دل بعد از پیراستن وجود از انحرافات و لغزشها امکان پذیر است.

مراحل بازگشت

البته توبه مراحل دارد که احساس پشیمانی و ندامت نخستین گام در این

وادی است. در گام دوم، فرد خطایی تصمیم قاطع می گیرد که به سوی گناه و معصیت باز نگردد و در مرحله بالاتر، با جدیت و اهتمام تمام از خدای قادر و توبه پذیر می خواهد که او را در ردیف آمرزیدگان و پاکان قرار دهد.

فرازهای مهمی از دعاها و اعمال ماه مبارک رمضان انباشته از عبارات اولیاء الله در مقام پوزش از درگاه الهی است؛ به ویژه شبهای قدر که اساساً مقدمه چینی برای توبه حقیقی است. امام سجاد علیه السلام در فرازی از دعای ابوحمزه شمالی به روزه داران توبه کار چنین آموزش می دهد که در سحرهای ماه رمضان با تضرع و التماس بگویند: «أَنْتَ إِلَهِي أَوْسَعُ فَضْلاً وَأَعْظَمُ حِلْماً مِنْ أَنْ تُقَابِسَنِي بِفِعْلِي وَخَطِيئَتِي فَالْعَفْوُ الْعَفْوُ الْعَفْوُ^۳ [خدایا!] تویی معبود من، فضل تو گسترده تر و حلم تو بزرگتر از آن است که مرا با عمل و خطایم بسنجی. پس [از تو طلب عفو و بخشش دارم!] مرا ببخش! مرا ببخش! مرا ببخش!»

۱. بیست گفتار، مرتضی مطهری، ص ۲۲۶.

۲. الامالی، صدوق، ص ۹۳.

۳. بحار الانوار، ج ۹۵، ص ۸۵.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله در ادامه خطبه شعبانیه فرمود: «إِنَّ نَفُوسَكُمْ مَرْهُونَةٌ بِأَعْمَالِكُمْ فَفَكُّوْهَا بِاسْتِغْفَارِكُمْ؛^۱ [ای مردم!] شما همه در گرو کردارتان هستید، پس خود را با استغفار و آمرزش رها سازید!»

و نیز فرمود: «وَ ظَهْرُكُمْ ثَقِيلَةٌ مِنْ أَوْزَارِكُمْ فَخَفِّقُوا عَنْهَا بِطُؤْلِ سُجُودِكُمْ؛^۲ پشتهای شما از بار گناهان سنگین است، پس با سجده‌های طولانی خود از سنگینی آنها بکاهید.»

داستان توبه جوان خطاکار

شیخ صدوق می نویسد: معاذ بن جبل با دیده گریان به محضر رسول خدا صلی الله علیه و آله رسید و با چشمانی اشکبار عرضه داشت: یا رسول الله! جوانی زیبا بیرون خانه شما ایستاده و زار و زار گریه می کند و می خواهد به حضور شما برسد. حضرت فرمود: او را نزد من بیاور! جوان با همان حالت گریان داخل شد و سلام کرد. پیامبر صلی الله علیه و

آله علت گریه اش را پرسید. گفت: یا رسول الله! گناهان بزرگی مرتکب شده‌ام که شاید خداوند هیچ گاه مرا نیامرزد. پیامبر صلی الله علیه و آله با ناراحتی فرمود: «وَيَحْكَا يَا شَابُّ ذُنُوبِكَ أَعْظَمُ أَمْ رِيئِكَ؛ وای بر تو ای جوان! آیا گناهان تو بزرگتر است یا پروردگارت؟ گفت: ای پیامبر پروردگارم از همه چیز بزرگتر است.

پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: آیا مرا به یکی از گناهانت خبر نمی دهی؟ او گفت: یا رسول الله! من هفت سال بود نیش قبر می کردم و بعد از بیرون آوردن مرده‌ها کفن آنان را می ربودم تا اینکه دختر جوانی از انصار مرد. من آن شب بعد از نیش قبر وی کفن او را دزدیدم و عریان رهایش کردم.

در آن حال، شیطان مرا وسوسه کرد و من به عمل شنیع زنا مرتکب شدم. هنگامی که گورستان را ترک می کردم، آوازی از آن مرده شنیدم که تمام وجود مرا تحت تأثیر قرار داد و آن صدا این بود که ای جوان! وای بر تو از روز

۱. الامالی، صدوق، ص ۹۳.

قیامت، هنگامی که خداوند من و تو را احضار خواهد کرد. کفن مرا بردی و از قبر بیرون آوردی و مرا ناپاک رها کردی! یا رسول الله! من با این اعمال ننگین گمان نمی کنم که هرگز بوی بهشت را استشمام کنم. پیامبر صلی الله علیه و آله بر او نهیب زد که از من دور شو ای فاسق! می ترسم به آتش تو بسوزم، چقدر به جهنم نزدیکی! حضرت رسول صلی الله علیه و آله این سخن را گفت و همواره با دست به او اشاره می کرد که از حضورش بیرون رود تا اینکه آن جوان از حضور پیامبر بیرون رفت.

جوان گنهکار توشه تهیه کرد و به یکی از کوههای مدینه رفته و دستهایش را به گردن بسته، داد می زد و می گفت: پروردگارا! تو مرا می شناسی و گناهم را می دانی. خدایا! من پشیمان شدم و به نزد پیامبرت رفتم، اظهار توبه کردم، اما مرا از خود دور کرد و خوفم را زیاد کرد. از تو می خواهم به حق نامهای بزرگوارت که مرا ناامید نگردانی! چهل شبانه روز می گفت و می گریست تا اینکه خداوند

متعالم این آیه را نازل کرد: ﴿وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرِ اللَّهُ لَهُ إِلَّا اللَّهُ﴾^۱ [بندگان خوب خدا] آنهایی هستند که هرگاه کار ناشایستی انجام دهند یا به خودشان ستم کنند، خدا را یاد می کنند و برای بخشش گناهان استغفار می کنند و جز خدا چه کسی گناهان را می آمرزد؟

پس از نزول آیه، پیامبر صلی الله علیه و آله به همراه اصحاب به دنبال آن جوان پشیمان که همان بهلول نباش بود، آمد و پذیرش توبه اش را به وی ابلاغ کرد و وعده بهشت به او داد و سپس به یارانش توصیه کرد: «گناهان خود را همانند این جوان جبران کنید!»^۲

سخن سوم: آداب زندگی

روزه داران

پیامبر بزرگوار اسلام صلی الله علیه و آله در بخشی از خطبه خویش به آداب معاشرت پرداخته و روزه داران را برای

۱. آل عمران/ ۱۳۵.

۲. الامالی، صدوق، ص ۴۲، با تلخیص.

به کارگیری این آداب سفارش کرده است. آن حضرت با ارائه راهکارهای حیاتی، اهل ایمان را به سوی سلوک برتر هدایت می‌کند. برخی از این راهکارها عبارت‌اند از:

الف. حُسن خلق

آن حضرت می‌فرماید: «وَمَنْ حَسَّنَ مِنْكُمْ فِي هَذَا الشَّهْرِ خَلَقَهُ كَأَنَّ لَهُ جَوَازاً عَلَى الصَّرَاطِ يَوْمَ تَزَلُّ فِيهِ الْأَقْدَامُ»^۱ هر کس از شما در این ماه، اخلاق خود را نیکو گرداند، خداوند متعال برای او جواز عبور از پل صراط را - آن روز که گامها می‌لغزد - صادر می‌کند.»

اهمیت این سخن زمانی روشن می‌شود که دقت کنیم انسان روزه دار گاهی در اثر تشنگی و گرسنگی طاقت خود را از دست می‌دهد و در نتیجه توان کمتری در مقابل ناهنجاریهای روحی و اجتماعی خواهد داشت؛ به ویژه آنکه در هوای گرم روزه بگیرد و در اثر شب زنده‌داری و سحرخیزی در شبهای ماه رمضان بی‌خوابی کشیده باشد. چنین

فردی اگر عنان صبر را از دست بدهد، در مقابل کوچک‌ترین ناملایمات عصبانی می‌شود و با دیگران برخورد ناشایستی خواهد داشت.

و این چنین رسول خدا صلی الله علیه و آله در تکمیل گفتار عزت بخش خویش می‌فرماید: «وَمَنْ كَفَّ فِيهِ شَرَّةٌ كَفَّ اللَّهُ عَنْهُ غَضَبَهُ يَوْمَ يَلْقَاهُ»^۲ و هر کس در این ماه، شر [و خشم] خود را از مردم باز دارد، خداوند در روز ملاقاتش غضب خود را از وی باز خواهد داشت.»

در اینجا برای تکمیل سخن و اهمیت حسن خلق و بازداشتن خشم و غضب، داستانی را با هم می‌خوانیم:

شیخ عباس قمی می‌نویسد: روزی علامه بزرگوار حاج شیخ جعفر کاشف الغطاء در اصفهان پیش از نماز جماعت مبلغی را بین فقراء تقسیم کرد و پس از اتمام آن به نماز ایستاد. یکی از سادات فقیر خبردار شد و بین دو نماز به محضر شیخ رسید و گفت: سهم مرا از مال جدم به من باز ده. کاشف الغطاء فرمود: دیر

آمدی و اکنون چیزی نمانده که به تو بدهم. سید خشمگین شد و به محاسن مبارک شیخ آب دهان افکند. علامه کاشف الغطاء از محراب برخاست و دامن خود را مقابل نمازگزاران گرفت و در میان صفوف جماعت گردش کرد و فرمود: هر کس ریش شیخ را دوست دارد، به سید کمک کند. مردم حاضر با دیدن این صحنه دامن شیخ را پر از پول کردند. شیخ همه آنها را به سید داد و پس از آن به نماز عصر ایستاد.

محدث نوری نیز در مورد این شخصیت والا مقام نوشته است: او با خود حدیث نفس می‌کرد و به خود می‌گفت: تو جَعِيفَ بودی، پس جعفر شدی، پس شیخ جعفر گشتی، آن گاه شیخ عراق شدی و در نهایت، رئیس مسلمانان گشتی؛ یعنی فراموش مکن اوائل خود را.^۱

ب. احسان و افطار

از دیگر اوصاف روزه داران راستین که در کلام پیامبر صلی الله علیه و آله بر

آن تأکید شده است، افطار دادن به روزه داران می‌باشد. آن حضرت در این باره فرمود: «مَنْ فَطَرَ مِنْكُمْ مُؤْمِنًا صَائِمًا فِي هَذَا الشَّهْرِ كَانَ لَهُ بِذَلِكَ عِنْدَ اللَّهِ عِتْقُ رَقَبَةٍ وَ مَغْفِرَةٌ لِمَا مَضَى مِنْ ذُنُوبِهِ»^۲ هر کس از شما در این ماه مؤمن روزه داری را افطار دهد، برای او نزد خداوند پاداش آزاد ساختن یک برده و آمرزش همه گناهان گذشته منظور خواهد شد.

ج. رسیدگی به نیازمندان

ماه مبارک رمضان زمینه‌ای آماده می‌کند که دل‌های پروا پیشه به سوی نیازهای اساسی جامعه سوق داده شوند. اگر یک انسان روزه دار بعد از نمازهای واجب، دعای روزانه ماه رمضان را بخواند که «اللَّهُمَّ اغْنِ كُلَّ فَقِيرٍ، اللَّهُمَّ اشْبِعْ كُلَّ جَائِعٍ، اللَّهُمَّ اكْسُ كُلَّ عَرِيَانٍ، اللَّهُمَّ اقْضِ دَيْنَ كُلِّ مَدِينٍ»^۳

اما هرگز در اندیشه یاری به ضعفاء و مستمندان نباشد، روزه و دعا و اعمال او چه ارزشی خواهد داشت! به همین

۲. الامالی، صدوق، ص ۹۳.

۳. بحارالانوار، ج ۹۵، ص ۱۲۰، ح ۴.

۱. منازل الآخرة، ص ۸۸.

جهت ، پیامبر دور اندیش جهان اسلام صلی الله علیه و آله ماه رمضان را زمانی مناسب برای فقر زدایی ، رفع کمبودها و رسیدگی به فقراء مسلمین می‌داند و در خطبه شعبانیه می‌فرماید: «تَصَدَّقُوا عَلَيَّ فُقَرَائِكُمْ وَمَسَاكِينِكُمْ؛^۱ بسر فقیران و ضعیفان خود احسان و تصدق کنید.»

د. احترام به بزرگان و تکریم کودکان

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در این خطبه فرمود: «وَقَرُّوا كِبَارَكُمْ وَارْحَمُوا صِبْغَارَكُمْ؛^۲ به بزرگان‌تان احترام بگذارید و به کوچک‌ترهائیتان مهر بورزید.»

از آموزه‌های با برکت فرهنگ اسلامی تعظیم بزرگسالان و افراد مسن جامعه است. از منظر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله - بسر خلاف جوامع غربی که سالمندان را عضوی زائد و سربار جامعه می‌دانند - بزرگترها و سالمندان ، سرمایه‌های ارزشمندی محسوب می‌شوند که علاوه بر انتقال میراث و تجربه

نسل گذشته به نسل آینده ، خود سمبل عمری زحمت و تلاش و فداکاری هستند. هم چنین مهرورزی به اطفال و بذل عاطفه و محبت به کودکان آثار گران قدری در تربیت نسل جدید دارد که در مباحث تربیتی مفصل به آن پرداخته می‌شود.^۳

ه. صله رحم و دیسدار با خویشاوندان

دیدار خویشاوندان و اطلاع یافتن از زندگی آنان ، در تحکیم روابط و ازدیاد محبت تأثیر به سزایی دارد. افزون بر آن، از منظر روایات اسلامی صله رحم در آسان شدن حساب روز قیامت ، تزکیه اعمال، زیاد شدن روزی، دفع بلاها ، طول عمر و شادابی در زندگی مؤثر است.

به همین جهت ، رسول خدا صلی الله علیه و آله در خطبه شعبانیه می‌فرماید: «هر کس در ماه رمضان صله رحم کند، خداوند متعال رحمت خود را در روز قیامت شامل او خواهد کرد و هر

۳. به کتاب «تربیت در سیره امام مجتبی علیه السلام» مراجعه شود.

۱. الامالی، صدوق، ص ۹۳.
۲. همان.

کس قطع رحم کند، خداوند متعال رحمت خود را از او قطع خواهد کرد.»

و. یتیم نوازی و ضعیف پروری

پیامبر خدا فرمود: « وَمَنْ أَكْرَمَ فِيهِ يَتِيمًا أَكْرَمَهُ اللَّهُ يَوْمَ يُلْقَاهُ؛^۱ هر کس در ماه رمضان یتیمی را تکریم [و به امور او رسیدگی] کند، خداوند در روز قیامت او را مورد تکریم قرار خواهد داد.»

و فرمود: « وَمَنْ حَقَّفَ فِي هَذَا الشَّهْرِ عَمَّا مَلَكَتْ يَمِينُهُ حَقَّفَ اللَّهُ عَلَيْهِ حِسَابَهُ؛^۲ هر کس از شما در این ماه بر زیر دستانش آسان بگیرد، خداوند متعال نیز در حساب رسی بر او آسان خواهد گرفت.»

سخن چهارم: نشانه‌های از قیامت

ماه رمضان نشانه‌ای از روز رستاخیز است. حضرت ختمی مرتبت صلی الله علیه و آله در فرازی از سخن خود در خطبه شعبانیه فرمود: « وَادْكُرُوا بِجُوعِكُمْ وَعَطَشِكُمْ فِيهِ جُوعَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَ

عَطَشَهُ؛^۳ با گرسنگی و تشنگیتان در ماه رمضان، گرسنگی و تشنگی روز قیامت را به یاد آورید.»

مناسب است در این گفتار به مناسبت این کلام نبوی تصویری از برخی از مراحل مختلف جهان پس از مرگ داشته باشیم و ماه رمضان را زمینه‌ای مناسب برای تدارک زاد و توشه سفر مرگ قرار دهیم.

معاد، روز حساب رسی

روز قیامت روز حساب و کیفر و پاداش است و هر کس نتیجه اعمال خود را در مقابل دارد؛ «يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحَضَّرًا وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا؛^۴ در روز قیامت هر کس آنچه را که از کار نیک و بد انجام داده، حاضر می‌بیند و آرزو می‌کند میان او و آنچه از اعمال بد کرده، فاصله زمانی زیادی باشد.»

و در سوره کهف نیز به تجسم اعمال و داوری عادلانه پروردگار پرداخته و

۳. همان.

۴. آل عمران / ۳۰.

۱. الامالی، صدوق، ص ۹۳.

۲. همان.

می‌فرماید: «وَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا وَ لَا يَنْظِلُم رُبُّكَ أَحَدًا»؛^۱ «مردم [در روز قیامت] تمام اعمال خود را [در برابرشان] حاضر می‌بینند و خداوند به هیچ کس ستم نمی‌کند».

مشابه این سخن که در روز رستاخیز دقیق‌ترین و عادلانه‌ترین ترازوی عدالت نهاده خواهد شد و به اعمال خوب و بد افراد رسیدگی می‌شود، در سوره زلزال آمده که «مَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ وَ مَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ»؛^۲ «هر کس ذره‌ای کار نیک یا بد انجام دهد، آن را در روز قیامت خواهد دید».

بنابراین، روز قیامت روز شگفت‌انگیزی است. روز حساب و مکافات است و ماه رمضان یاد آور روز قیامت است. مردم در این ماه گرسنگی و تشنگی را تحمل می‌کنند تا روز قیامت به یاد آرند که چگونه از هول حساب و وحشت آن روز سخت، گرما و سرما و گرسنگی و تشنگی را از یاد خواهند برد.

خوشحالی روزه داران

امام صادق علیه السلام فرمود: «لِلصَّائِمِ فَرْحَتَانِ فَرِحَةٌ عِنْدَ إِفْطَارِهِ وَ فَرِحَةٌ عِنْدَ لِقَاءِ رَبِّهِ»؛^۳ برای روزه‌دار دو نوع شادی است: اول هنگام افطار و دوم زمانی که با پروردگارش ملاقات می‌کند. رسول خدا صلی الله علیه و آله در گفتاری بشارت آمیز می‌فرماید: «شعبان ماه من است و رمضان ماه خدا، هر کس در ماه من روزه بگیرد، من روز قیامت او را شفیع خواهم بود و هر کس ماه خدا را روز بگیرد، خداوند متعال در وحشت قبر با او مأنوس خواهد بود. او از قبر خود در روز قیامت با چهره‌ای درخشان محشور می‌شود و نامه اعمالش را به دست راست می‌گیرد و در درگاه الهی حضور می‌یابد. خداوند به او می‌فرماید: ای بنده من! از حقوق خودم که ترک کرده بودی، گذشتم و اما حقوق آفریدگانم که در مورد آنان قصور کرده‌ای، من جبران می‌کنم و آنان را راضی می‌کنم».^۴

۳. فضائل الأشهر الثلاثة، ص ۱۲۰.

۴. همان، ص ۱۲۵.

۱. کهف/ ۴۹.

۲. زلزال/ ۷ و ۸.

صحنه‌هایی از روز قیامت

در آن روز سخت، برخی چهره‌هایی خندان و با نشاط دارند؛ «وَجْوهٌ يَوْمَئِذٍ مُّسْفِرَةٌ ضَاحِكَةٌ مُّسْتَبْشِرَةٌ»؛^۱ «قیافه‌هایی در آن روز گشوده، خندان و شادمان‌اند.»

«يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَى نُورُهُمْ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ بُشْرَاكُمُ الْيَوْمَ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ»؛^۲ در آن روز مردان و زنان با ایمان را مشاهده می‌کنی که نورشان در جلو و سمت راستشان به سرعت حرکت می‌کند [و به آنها گفته می‌شود: [بشارت باد بر شما امروز به باغهایی [از بهشت] که نهرها زیر درختانشان جاری است. شما برای همیشه در آن باغها خواهید ماند و این همان رستگاری بزرگ است.»

پارسایان - در آن روزی که همه از دهشت و ترس آن در هول به سر می‌برند - مهمانان خداوند می‌باشند و در سایه رحمت الهی قرار خواهند گرفت؛

«يَوْمَ نَخْشِرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمَنِ وَقْدًا»؛^۳

«در آن روز پرهیزگاران را دسته جمعی برای پذیرایی بر سر سفره رحمت الهی محشور می‌کنیم.»

وضعیت اهل معصیت

قرآن کریم در آیات متعددی از وضعیت اسفبار کفار، منساقین، دروغگویان، ستمگران و اهل معصیت در روز قیامت خبر می‌دهد. در سوره قیامت می‌فرماید: «وَجْوهٌ يَوْمَئِذٍ بِاسِرَةٍ تَضْنَ أَنْ يُقْعَلْ بِهَا فَاقِرَّةٌ»؛^۴ در آن روز صورتهایی اندوهگین، غمناک و درهم کشیده است؛ زیرا می‌دانند که حادثه ناگوار و کمر شکنی در انتظار آنهاست.»

سخن پنجم:

پیوند با اهل بیت علیهم السلام

در ماه مبارک رمضان فرصتهای مناسبی برای تقویت ارتباط با اهل بیت علیهم السلام وجود دارد؛ چرا که تمام اعمال ما در گرو محبت و ارتباط با اهل

۱. عبس / ۳۸، ۳۹.

۲. حدید / ۱۲.

۳. مریم / ۸۵.

۴. قیامت / ۲۴ و ۲۵.

بیت علیهم السلام پذیرفته می‌شود. زراره از امام باقر علیه السلام نقل کرده که آن حضرت فرمود: «بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسَةِ أَشْيَاءَ عَلَى الصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَالْحَجِّ وَالصَّوْمِ وَالْوَلَايَةِ؛ اسلام بر پنج چیز بنا شده است: نماز، زکات، حج، روزه و ولایت.»

زراره پرسید: کدام یک از این پنج پایه برتر است؟ فرمود: «الْوَلَايَةُ أَفْضَلُ لِأَنَّهَا مِفْتَاحُهُنَّ وَالْوَالِي هُوَ الدَّلِيلُ عَلَيْهِنَّ؛ ولایت اهل بیت علیهم السلام افضل است؛ زیرا ولایت کلید بقیه اعمال و برنامه‌های اسلام است و با راهنمایی ولی [راستین] بقیه موارد به جای آورده می‌شود.»

معرفت ائمه اطهار علیهم السلام و پیوند اعمال عبادی و معنوی ماه رمضان با این کانون فضیلت و کمالات از ضروری‌ترین وظائف روزه‌داران عارف می‌باشد. در این راستا، در گفتارهای پیامبر صلی الله علیه و آله، دعاها و اذکار

این ماه نکات مهمی وجود دارد که به برخی از آنها اشاره می‌کنیم.

صلوات فرستادن:

رسول خدا صلی الله علیه و آله در ضمن سخنانش در خطبه شعبانیه می‌فرماید: «وَمَنْ أَكْثَرَ فِيهِ مِنَ الصَّلَاةِ عَلَيَّ تَقَلَّ اللَّهُ مِيزَانَهُ يَوْمَ تَخِفُّ الْمَوَازِينُ؛^۲ و هر کس در این ماه بر من صلوات بفرستد، خداوند متعال در روزی که کفه ترازوها [ای اعمال نیک] سبک می‌شود، ترازوی او را سنگین خواهد کرد.»

صلوات از مهم‌ترین و شاخص‌ترین نشانه‌های پیوند با اهل بیت علیهم السلام است. مؤمنین روزه‌دار با ندای صلوات، ارادت قلبی خود را به اهل بیت اظهار می‌دارند و از دشمنانشان اعلام براءت می‌کنند.

تثبیت امامت علی علیه السلام:

در فرازی دیگر رسول خدا صلی الله علیه و آله با علی علیه السلام سخن می‌گوید و بعد از اطلاع دادن به شهادت آن حضرت در ماه رمضان، مقام و جایگاه

۲. الامالی، صدوق، ص ۹۳.

۱. الکافی، ج ۲، ص ۱۸، ح ۵.

امیرمؤمنان علی علیه السلام را به عموم مسلمانان گوشزد می‌کند. در آخرین فرازهای خطبه، بعد از آنکه پرسش و پاسخی بین علی و پیامبر واقع می‌شود، دانه‌های اشک در چشمان مبارک رسول خدا صلی الله علیه و آله حلقه می‌زند و علی علیه السلام می‌پرسد: یا رسول الله! چرا اشک می‌ریزی؟ پیامبر می‌فرماید: به خاطر ستمی که در این ماه بر تو واقع می‌شود. یا علی! گویا من می‌بینم که تو در این ماه در حالی که مشغول به نماز هستی، شقی‌ترین فرد اولین و آخرین بر فرق تو ضربتی می‌زند که محاسنت از خون سرت رنگین می‌شود. علی علیه السلام در این هنگام پرسید: یا رسول الله! آیا هنگام ضربت خوردن، دین من سالم خواهد ماند؟ پیامبر پاسخ داد: بلی. رسول خدا صلی الله علیه و آله بعد از این گفتگو به مقام ارزشمند علی علیه السلام پرداخته و فرمود: «یا علی! مَنْ قَتَلَكَ فَقَدْ قَتَلَنِي وَمَنْ أَبْغَضَكَ فَقَدْ أَبْغَضَنِي وَمَنْ سَبَّكَ فَقَدْ سَبَّنِي لِأَنَّكَ مِنِّي كَتَفْتَسِي رُوحَكَ مِنْ رُوحِي وَطَيْبَتُكَ مِنْ

طَيْبَتِي إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى خَلَقَنِي وَ إِيَّاكَ وَ اصْطَفَانِي وَ إِيَّاكَ وَ اخْتَارَنِي لِلنُّبُوَّةِ وَ اخْتَارَكَ لِلْإِمَامَةِ فَمَنْ أَنْكَرَ إِمَامَتَكَ فَقَدْ أَنْكَرَ نُبُوَّتِي يَا عَلِيُّ أَنْتَ وَصِيِّي وَ أَبُو وَلَدِي وَ زَوْجُ ابْنَتِي وَ خَلِيفَتِي عَلِيُّ أُمَّتِي فِي حَيَاتِي وَ بَعْدَ مَوْتِي أَمْرُكَ أَمْرِي وَ نَهْيُكَ نَهْيِي أَقْسِمُ بِالَّذِي بَعَثَنِي بِالنُّبُوَّةِ وَ جَعَلَنِي خَيْرَ الْبَرِيَّةِ إِنَّكَ لَحُجَّةُ اللَّهِ عَلِي خَلْقِهِ وَ آمِنِيهِ عَلِي سِرِّهِ وَ خَلِيفَتُهُ عَلِي عِبَادِهِ! ای علی! هر کس تو را بکشد، مرا کشته و هر که تو را خشمگین سازد، مرا به خشم آورده و هر که تو را دشنام دهد، مرا دشنام داده است؛ زیرا تو نسبت به من مثل خودم هستی، روحت از روح من و وجودت از وجود من است. همانا که خداوند هر دوی ما را آفرید و هر دوی ما را برگزید و مرا به نبوت و تو را به امامت برگزید. پس هر کس امامت تو را منکر شود، نبوت مرا انکار کرده است. یا علی! تو وصی من و پدر فرزندانم و همسر دخترم و جانشین من در امتم

در حال حیات و بعد از رحلت من هستی. امر و نهی تو امر و نهی من است. سوگند به آن خدایی که مرا به پیامبری مبعوث کرد و مرا بهترین مخلوقاتش قرار داد! تو حجت خدا بر مردم، امانتدار اسرار الهی و خلیفه خدا بر بندگانش می باشی!»

محبت اهل بیت علیهم السلام مکمل عبادات

در دعای روز بیست و پنجم ماه مبارک رمضان برای تکمیل عبادات خود از درگاه ربوبی خواستار تقویت محبت اهل بیت علیهم السلام بوده، آرزو می-کنیم که از دوستداران آن اولیاء الهی باشیم. «اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مُحِبًّا لِأَوْلِيَائِكَ وَ مُعَادِيًّا لِأَعْدَائِكَ مُسْتَتَابًا بِسُنَّةِ خَاتَمِ أَنْبِيَائِكَ»^۱ خداوندا! مرا از دوستان اولیاء خودت و از مخالفین دشمنانت و از رهروان راه و روش خاتم پیامبرانت صلی الله علیه و آله قرار بده!»

در اعمال شبهای قدر بعد از آنکه خداوند متعال را به خودش و اسماء

حُسنایش قسم می دهیم، اهل بیت را وسیله قرار داده، خداوند متعال را به تک تک معصومین علیهم السلام سوگند می-دهیم و آن گرامیان را شفیع خود می آوریم و البته اگر معرفت ما نسبت به مقام شامخ آن بزرگواران فراتر از شناخت ظاهری باشد، نورانیت و روحانیت بیشتری احساس خواهیم کرد؛ چرا که آن بزرگواران جایگاهی بس بالاتر از معرفت ما دارند.

در زیارت جامعه می خوانیم: «مَنْ أَنْتَكُمْ نَجَا وَمَنْ لَمْ يَأْتِكُمْ هَلَكْ»^۲ هر کس به شما رو آورد، اهل نجات است و هر کس رو برگرداند، هلاک خواهد شد. و نیز می خوانیم: «كَلَامُكُمْ نُورٌ وَأَمْرُكُمْ رُشْدٌ وَصَيْتِكُمْ التَّقْوَى وَفِعْلُكُمْ الْخَيْرُ وَعَادَتُكُمْ الْإِحْسَانُ»^۳ گفتار شما نور و امر شما رشد و ترقی و سفارش شما تقوا و کارهایتان نیک و شیوه شما احسان است.»

رمضان و انتظار فرج

بیوند اهل بیت با خواندن دعای افتتاح در شبهای ماه مبارک رمضان به اوج خود می رسد. این دعا که سید بن

۲. البلد الامین، کفعمی، ص ۳۰۰.

۳. همان، ص ۳۰۲.

۱. بحار الانوار، ج ۹۵، ص ۶۱.

طاووس در «اقبال الاعمال» برای شبهای ماه مبارک رمضان آورده، مفاهیم بلندی در مورد امامت و ولایت اهل بیت علیهم السلام دارد که در آن بعد از حمد و ثنای الهی و درود و سلام به ائمه اطهار علیهم السلام، از خداوند متعال ظهور دولت کریمه حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف را آرزو می‌کنیم: «اللَّهُمَّ إِنَّا نَرْغَبُ إِلَيْكَ فِي دَوْلَةِ كَرِيمَةٍ تُعِزُّ بِهَا الْإِسْلَامَ وَأَهْلَهُ وَتُذِلُّ بِهَا النِّفَاقَ وَأَهْلَهُ وَتَجْعَلُنَا فِيهَا مِنَ الدَّعَاةِ إِلَى طَاعَتِكَ وَالْقَادَةِ إِلَى سَبِيلِكَ وَتَرْزُقُنَا بِهَا كَرَامَةَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ؛^۱ پروردگارا! ما از تو می‌خواهیم که دولت کریمه‌ای را در روی زمین مستقر کنی که به وسیله آن اسلام و مسلمانان را عزیز گردانی و جبهه نفاق و پیروان آن را خوار و ذلیل کنی و ما را از دعوت کنندگان و راهنمایان به سوی طاعت و راه خودت قرار دهی و به این وسیله کرامت دنیا و آخرت را نصیبمان گردانی!»^۱

و در فراز آخر همین دعا، از وضعیت موجود (نابرابری، ناعدالتی و زندگی

۱. اقبال الاعمال، سید بن طاووس، ص ۵۱.

رقت بار سستم کشیدگان و تسلط ستمگران و دشمنان و حاکمان بی‌درد و بروز فتنه‌ها) به درگاه ربوبی شکوه کرده، از غیبت طولانی ولی امر و صاحب عصرمان عجل الله تعالی فرجه الشریف ناله می‌کنیم: «اللَّهُمَّ إِنَّا نَشْكُو إِلَيْكَ فَقَدْ نَبَيْْنَا صَلَوَاتِكَ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَغَيْبَةَ وَلِيِّنَا وَكَثْرَةَ عَدُوِّنَا وَقَلَّةَ عَدَدِنَا وَشِدَّةَ الْفِتَنِ بِنَا وَتَظَاهَرَ الزَّمَانِ عَلَيْنَا فَصَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ؛^۲

خدایا! ما به تو شکایت می‌کنیم از نبودن پیامبران - که درود تو بر او و خاندانش باد - و از غیبت ولی امرمان و بسیاری دشمنان و قلت تعداد شیعیان و سختی فتنه‌ها بر ما و پشت کردن زمانه بر علیه ما. پس بر محمد و آلش درود فرست!»^۲

با توجه به این دعاها و مضامین آن و مقام ارجمند اهل بیت علیهم السلام انسان روزه‌دار شایسته است که اعمال نیک و عبادات خود را در ماه مبارک رمضان با اهل بیت علیهم السلام پیوند دهد و با تحکیم روابط خود با آن گرامیان، با افتخار و سربلندی از ماه مبارک رمضان بیرون رود.

۲. همان، ص ۶۰.